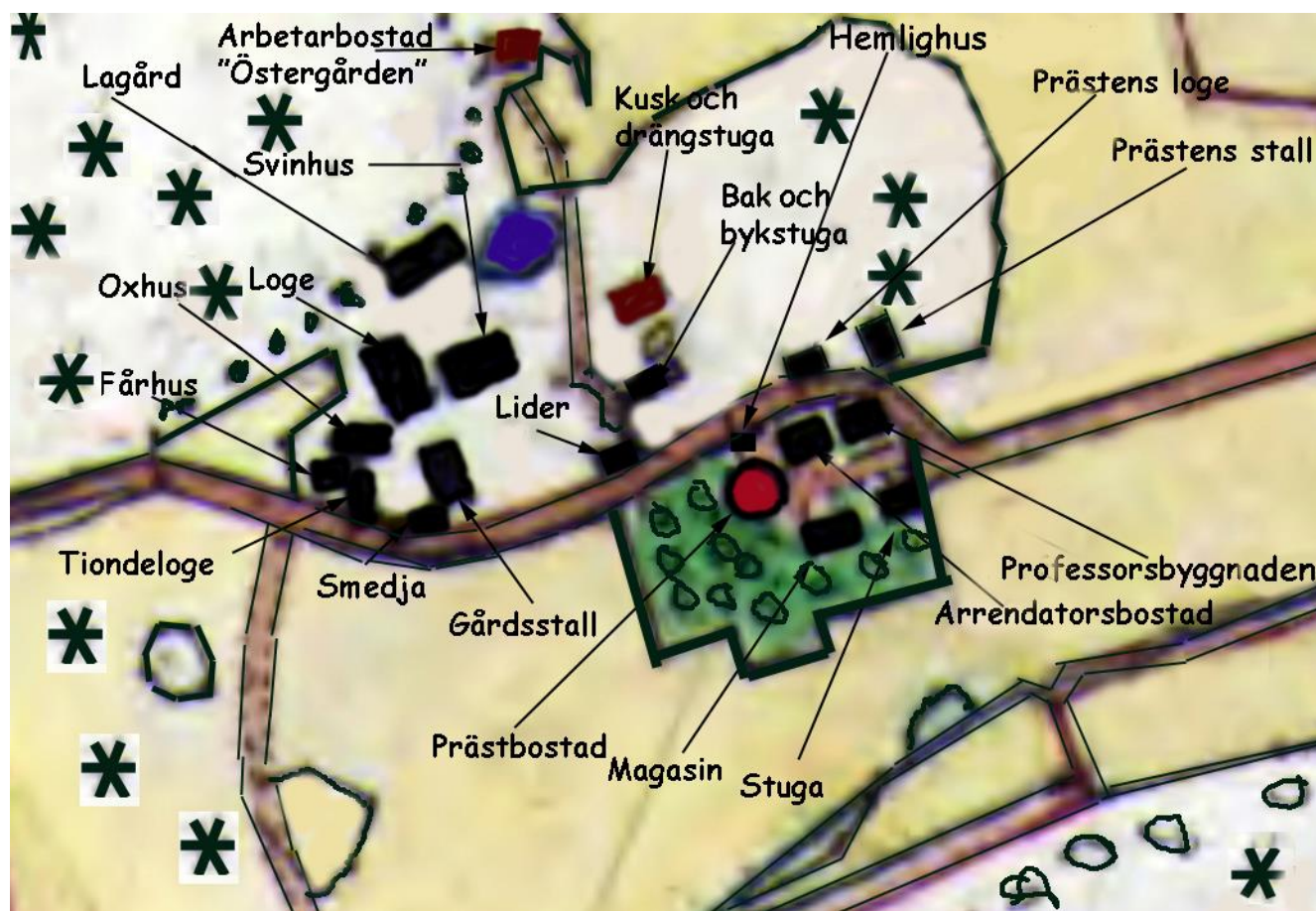

Solberga

Solberga prästgård 1901

Förstoring och förtydligande av häresekononiska kartan. Namnen på husen härrör från en beskrivning av gårdens utseende år 1914 gjord av Karin Wering.

Järnåldersgården Berga vid Solberget

Solberget (se bild **sid.** .) fick sitt namn redan på bronsåldern, cirka tusen år f.Kr. Av allt att döma dyrkade man solen då och på Solberget var sannolikt en kultplats belägen. Teorin bygger på Åke V. Ströms studier av Olrik & Ellekilde, *Nordens Gudeverden*.

Under järnåldern, flera hundra år f.Kr., började befolkningen i Haninge bli mer bofast. Den vik av Blistafjärden, som hade nått ända fram till Solberget och Lundbergsryggen med Kikarberget, hade dragit sig tillbaka så mycket att strandängarna blev användbara till bete åt husdjuren. Man lade dock gårdarna bakom bergen, som utgjorde ett naturligt skydd mot båtburna fiender. Järnåldersgården Berga låg då nordväst om nuvarande Solberga och närmare torpet Snörom. Gravfältet vid Jordbro anses tillhöra Bergagården, som då var stor och betydelsefull. Strandlinjen låg på lämpligt avstånd sydost om gården. Där i viken var med all sannolikhet en bra hamnplats belägen. Det är belagt att man bedrev handel med Baltikum och det är troligt att männen från järnåldersgårdarna Ribby och Berga samarbetade under de strapatsrika resorna över Östersjön.

Efter tusen år, c:a 700 år e.Kr., hade förutsättningarna förändrats för folket som bodde nära viken, (numera benämner vi den "*Husbyviken*"). Strandlinjen hade flyttat sig ytterligare p.g.a. landhöjningen. Viken hade krympt och blivit grundare.

Bygden kom nu att lyda under Uppsalakungens administration. Husby anlades och kungens män och släktingar var bosatta vid

Hesslingby, på andra sidan den avsmalnande viken. (Se gårdsbeskrivningarna *Husby* och *Hesslingby*).

Det blev svårt för fienden att passera den försvarslinjen. Det skapade trygghet för folket och de fick också ökad avsättning för sina produkter. Mer mark hade blivit tillgänglig för uppodling p.g.a. landhöjningen och de "gömda" gårdarna flyttades nu, av praktiska skäl, fram närmare viken. Vattnet var den naturliga transportvägen under järnåldern. Dessutom bedrevs fortfarande fiske i viken.

Nackdelen med herremännens etablering i bygden var att det drevs in skatt, men fördelarna övervägde sannolikt.

Berga järnåldersgård, eller snarare by, flyttades nu åt sydost och kom att ligga där nuvarande Solberga gård är belägen. Platsen, som antagligen benämndes Solberga nu, fick dock mindre betydelse när Uppsalakungens män fanns vid Husby och Hesslingby .

Solberga, Österhaninge prästgård

Österhaningeborna blev kristna och byggde sig en liten träkyrka under senare delen av 1200-talet. Församlingen var inte stor från början och de första prästerna var säkert inga pampar. Prästen kunde ha bott enkelt i eller helt nära kyrkan. Han kunde också ha varit inneboende i någon av de närmast liggande gårdarna.

När Tyska Orden, i slutet av 1200-talet, etablerat sig vid Årsta gård, ställdes det sannolikt större krav på kyrka och präst.

Det är inte vetenskapligt belagt, men det är rimligt att anta att Tyska Orden, på något sätt, bidragit till att kyrkan byggdes om i sten och blev större. Eftersom även svenska ädlingar var ordensmedlemmar är det rimligt att tro att biskopen i Strängnäs vinnlade sig om att sända begåvade kyrkoherdekandidater till församlingen i Österhaninge.

Det var föreskrivet i lag hur kyrkan skulle vara utrustad och hur prästen skulle försörjas. Det var Södermannalagens kyrkobalk som gällde. Nedan citeras Michael Nordberg, *Medeltiden. En bondebygd*:

"Prästen måste ha någonstans att bo och jord att leva av. Lagen bestämmer att bönderna skall bygga en prästgård bestående av 7 hus, stuga, stekarehus, lada, sädesbod, visthus, sovstuga och fähus. - - - Den jord som prästen skall ha att odla skall uppgå till fyra och ett halvt örtugland och del i byns skog och vatten. Om jorden ligger utom byns marker "skall det vara åker till fem tunnors utsäde och äng, som ger tio lass hö". Allt detta skall vara fritt från utskylder (till kronan), men däremot var präster och kyrkans landbor (arrendatorer) skyldiga att delta i bro- och vägbyggen, att sätta upp gårdsgårdar och bygga varggårdar".*

Lantmätarens bild av prästgården 1699.

Husen stod tätt tillsammans och bildade oftast en fyrkant med en gårdsplan i mitten.

Så blev "Prestegården" förlagd till Solberga. Exakt när det hände är inte bekant och varför det blev just Solberga vet man inte heller. Jordeböckerna är inte sparade från denna tid.

Solberga nämns dock i ett brev 1409, som "stadfäster riddare Gustaf Lekssons hustrus, Katarina Eringisledotters, rätt till ett halvt öresland jord i Solbaergha". Vid den tiden var Solberga kanske fortfarande en by och prästgården var en av flera gårdar.

Prästbostället flyttades, då den nuvarande f.d. prästgården byggdes 1764. Enligt de gamla kartorna från 1638 och 1699 är gården belägen norrut, på andra sidan den skogbevuxna kullen. (23. på kartbilden nedan) (nästa sida??)OBS

Detalj från geometrisk avmätningsskarta 1699.

Nedan: Detalj från häradsekonomska kartan 1901-1906.

Här ligger prästgården söder om kullen.

Solberga blev nu åter en gård att räkna med. Kyrkoherdar var betydelsefulla män. De var "lärda" och hade inte bara andlig makt utan även världslig.

Deras läs- och skrivkunnighet gjorde dem till en länk mellan kronan och församlingen. Kyrkoherden blev senare självskriven ordförande i sockenstämman.

Den första kyrkoherden som finns nämnd är Frederus, som tillträdde 1324. Han var en framstående man, som säkert bodde i en bra prästgård. År 1343 blev han biskop i Strängnäs. I "*Series Pastorum Ostrohaningensium*" finns kyrkoherdarna uppräknade. Den 25:e i ordningen var prosten Daniel Lundmark. Honom kan man hitta i den först förda husförhörlängden (hfl) 1746. Han och hans familj och hushåll står under *Prestegården*. Den familjen hade förmånen att flytta från den gamla till den nybyggda prästgården.

Han efterföljdes av Karl Wallin 1778, Per Thyselius 1805, Erik Bergfalk 1815, Magnus Kristian Lagerwall 1849, Carl Herman Levin 1872 och i den sista hfl finner man August Teodor Pettersson, som tillträdde 1887.

Prästgården före 1877. Den innehöll 4 rum och kök på nedre botten och 2 rum på vinden. Huset hade tegeltak och ytterväggarna hade brädpanel. Flygeln t.v. var då ett magasin. Framför det låg en stuga som nu är bortflyttad, (se **sid..**). Flygeln t.h. (skymd) är arrendatorsbostad och framför den ligger "professorsbyggnaden". Längst till höger på bilden ligger prästens stall och loge.

Jordbrukets skötsel

Under medeltiden och fram till senare delen av 1800-talet ansvarade kyrkoherden själv för jordbruket på gården. Hur mycket han själv och hans hushåll deltog i det praktiska arbetet vet vi inte, men sannolikt var det så att arbetsinsatserna varierade alltefter intresse och fallenhet.

Kyrkböckerna från mitten av 1700-talet vittnar om hur stort hushållet var vid prästgården.

Det fanns mycket tjänstefolk och de flyttade in och ut, så det är svårt att uttyda hur många som var skrivna på gården samtidigt.

Det verkar dock som att minst fyra drängar och lika många pigor behövdes för att driva gården och hushållet. Det var säkert daglönare anställda därutöver under sådd och skörd.

År 1864 fanns en arrendator skriven på prästgården. Kyrkoherde Lagerwall behövde tydligen avlastning.

Det var Per Magnus Stagnell, som var den förste arrendatorn vid Solberga. Han dog efter fyra år och efterträddes av Sven Holmberg. Vid den här tiden beräknades gårdens **"värde" till 1 ¾ mantal***.

kyrkoherdeämbetet. Till en början hade han

År 1872 tillträdde "hofpredikanten Lewin" kyrkoherdeämbetet. Till en början hade han själv hand om driften av gården. Han var t.ex., år 1874, på auktion vid Beteby och köpte en tacka med ett lamm för 17 kronor. Kyrkoherden hyrde senare ut lagården till en mjölkarrendator några år och 1881-1886 var en arrendator, A.P. Andersson, skriven på gården.

År 1887 tillträdde prosten August Teodor Pettersson och han arrenderade ut gården till Robert Hallberg, som stannade till 1892. Därefter stod prosten själv för jordbruket en tid, men lagården var åtminstone tidvis utarrenderad

Det är svårt att förstå hur prosten kunde få tiden att räcka till för jordbruket. Han var ju även riksdagsman.

Prosten Pettersson gick ur tiden 1912 och Samuel Berner tog över som kyrkoherde. Han brukade aldrig gården själv, utan den var utarrenderad, först till K.O. Segerström under några år och därefter till Johan Neumüller, som sambrukade Solberga med Hesslingby till 1920. Oskar Blomkvist var skriven som arrendator fram till år 1921.

Då trädde den nya löneregleringen i kraft, vilket innebar att prästerna fick fast lön och inte längre behövde ha något ansvar för kyrkans jord.

Prästgården 1914-1978

Samuel Berner med hustru Ulla och dotter Karin flyttade in i prästgården 1914, då änkeprostinnan flyttat ut. Dottern Karin, gift Wering, har berättat:

Samuel Berner var församlingens komminister 1889 -1913 och sedan kyrkoherde till 1925.

"Under forna tider brukade som regel prästerna själva jorden som hörde till bostället. De måste med egna medel såväl uppföra som underhålla en hel del byggnader. När min fader 1914 efterträdde prosten Pettersson, löste han av sterbhuset följande byggnader.

För prästens privata bruk: Norra flygeln (arrendatorsbostaden), professorsbyggnaden, stall för två hästar med selkammare, loge, vagnbod, kuskstuga och hönshus.

För gården: en stalllänga med plats för åtta hästar, oxhus, fårhus och den s.k. tiondelogen. Byggnaderna för privat bruk voro belägna på norra sidan av prästgården - -. Detta tvång att lösa byggnader var betungande för dåtidens präster, men det var ju under självhushållets tid, och då var det viktigt att så mycket som möjligt av livets nödtorft kunde tillverkas inom hemmet".

Citat från artikel i Österhaningebladet 1961 Nr.. av Åke V. Ström

Karin Wering har också gjort schematiska teckningar av alla byggningar och bodar som fanns på Solberga 1914. De är alla namngivna, men det går inte att tolka var i terrängen alla de 32 (!) byggnaderna har legat. Det var tydligen inte alla som behövde lösas av kyrkoherde Berner. Kyrkoherdens bostad höll pastoratet med, så även hemlighuset, vedbodarna, byk- och bagarstuga och jordkällare. Pastoratet hade, år 1914, ansvaret för bl.a. ladugården, svinhuset, smedjan, snickarboden och arbetarbostäderna, utom kuskens bostad.

Fräktgården. Städgård

Balken

Gräns

Pottväxter

Pottväxter

Kallbl

Pottväxter

Pottväxter

Pottväxter

Gräs

Gräs

Kövelsalvia

Mjölkhämtade man dagligen från arrendatorns lagård och på den tiden tillverkades smör och ost i hemmet. Förr i tiden hade prästhustrun mycket att ansvara över och det var ingen svårighet att skaffa prästgårdspigor. Det räknades som merit att arbeta med hushållet i prästgården.

Inte bara socknens bonddöttrar åtrådde en sådan praktikplats innan giftermål, utan även blivande kokerskor och hushållslärare önskade en tids meriterande anställning

Kyrkoherde
Joel Torbjörn
med hustru
Hedvig var
kvar till 1945.

År 1945 tillträdde Åke V. Ström som kyrkoherde. Han verkade i Österhaninge församling till 1965.

Familjen Ström 1950. Fr. v. sittande: Elisabet, Inga, Stefan, Åke V. och Agneta. Stående: I mitten Martin Ström, t.v. Monica Bexell och t.h. Sigbritt Carlson. De två senare var då hushållspraktikanter.

Musikstund hos familjen Ström 1965. Från vänster: Siv, Tord, Åke V., Lotta och Stefan.

Mellan åren 1965 och 1979 var Östen Rasmusson kyrkoherde. Rasmussons var den sista prästfamiljen, som bodde på Solberga. De flyttade till bostad i Handen 1978.

Kyrkoherde Rasmusson i vardagsarbete vid skrivbordet.

Östen Rasmusson med hustru Anna-Greta.

Lönebostället Solberga

Agronom Verner Wering blev arrendator 1921. Han var gift med kyrkoherde Berners dotter Karin.

Karin och Verner Wering 1919.

Paret blev kända profiler i Österhaninge. (Se även: Hilding Eklund & Olle Flodby, *Glömda bilder från Handen, Österhaninge, Årsta och Sandemar, 2004.*)

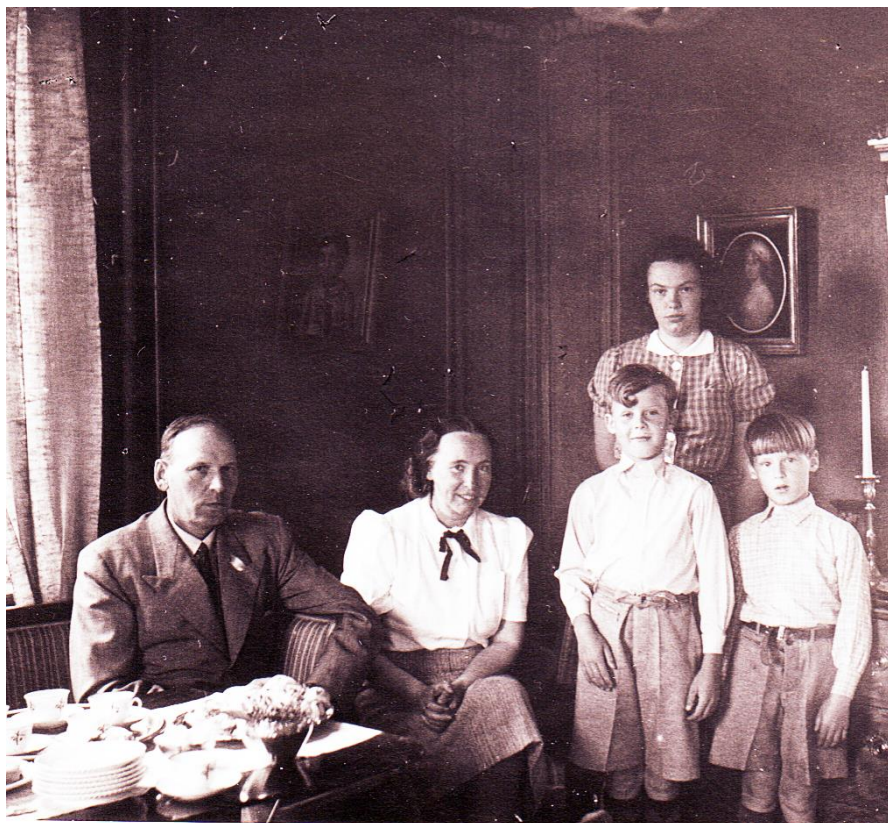
På Lönebostället Solberga uppfördes år 1925 en ny mangårdsbyggnad, som blev familjen Werings hem. År 1940 bestod gården av 83 har åker. Där fanns 6 hästar, 32 kor och 30 ungdjur. Gården sambrukades med Åbrunna på 45 har, som sedan 1927 brukades av Werings. (Se avsnittet om Åbrunna).

Solberga från ovan 2003. Närmast mangårdsbyggnaden och längre bort f.d. prästbostället.

År 1950 beskrevs Solberga annorlunda: Arealen var 281 har varav 77 åker. Djurbeståndet var något minskat. Traktorer och moderna jordbruksmaskiner hade tillkommit.

Torpen Snörom, Gullringen och Björklund låg under Solberga. Gullringskärret och Jordbro gravfält ligger på ursprunglig Solbergamark.

Verner och Karin Wering med dottern Ulla och fostersönerna Viktor och Georg Mousnikow som kom från Karelen 1939.

Verner Wering dog 1950, men Karin behöll arrendet. Hon tog först hjälp av Filip Karlsson och därefter trädde fostersonen Georg Mousnikow till. Georg brukade gården, när Karin Wering gick bort, 1977, och han hade arrendet kvar till år 2001. Gården Solberga gick över i Haninge kommuns ägo på 1960-talet. Därefter har flera tomter avstyckats.

Avstyckningar

Ett gammalt hus, i folkmun kallat "Östergården", strax norr om f.d. prästgården, var bostad åt lagårdsförman Gunnar Andersson med familj under Werings tid. Den fastigheten köptes loss av Anderssons barnbarn Yvonne och hennes man Göran Wallman redan på 1980-talet. Därefter renoverades huset grundligt.

Här rastar Frans Åkerblom, Georg Mousnikow och Lennart Sandberg. Arbete i skogen hörde vintern till. xxxx

Ovan: "Östergården" omkring år 1930 och nedan år 2009.

Solbergaborna samlade till traditionell julfest 1960. Fr.v. Ingrid Andersson, Frans Åkerblom, Karin Wering, Lasse Andersson, Georg Mousnikow , Eva och Gunnar Andersson.
Nedan: Lagårdsförmän Anderssons arbetsplats. Lagården revs på 1970-talet.

Den f.d. prästgården år 2009.

Solberga prästgård (prästbostället med tomt) ägdes av Österhaninge församling och var, som tidigare nämnts, bostad åt kyrkoherdefamiljerna fram till år 1978. Prästgården var då i mycket stort behov av reparation, som församlingen inte hade råd att bekosta. Försäljning var enda utvägen och Haninge kommun var köpare. Prästgården, "Solberga 1:20", såldes dock efter en tid vidare till Birger och Inger Eriksson. År 1988 sålde de fastigheten till Björn Skifs, som nu bor där med sin familj.

Själva prästgården, "Pastorsboställets karaktärsbyggnad", och dess innehållare förr i tiden har sin egen intressanta historia, som inte helt rymts i denna gårdsbeskrivning. Den är värd att lyftas fram i ett annat sammanhang vid ett senare tillfälle.

År 2005 köpte Sven och Lena Schelin Solberga gård. (Fastighetsbeteckningen är Kalvsvik 16:13)

Logen revs 2002, då den var fallfärdig. Den år 2009 ersatt av ett nytt stall.

Haninge kommun har dock behållit det mesta av åkermarken till gården, som sedan år 2002 brukas av Jan Klasson på Nedersta gård i Västerhaninge.

F.d. lantarbetarbostad byggd 1930. Huset ägs av kommunen.

Torpet Snörom är uppfört på f.d. Solbergamark. Det står upptaget i jordeböckerna 1731 och 1740. Namnet lär komma av att den gamla häradsvägen gör en kraftig sväng nära torpet (snor om).

År 1923 flyttade Frans och Lisa Åkerblom och de två yngsta sönerna Sven och Helge till Snörom. De bedrev lantbruk i liten skala samtidigt som Frans ofta arbetade vid Solberga.

Åkerbloms köpte byggnaderna på torpet på 1950-talet. Nu ägs och bebos Snörom av hans barnbarn Lena Åkerblom, som bedriver stallverksamhet. Hon arrenderar hagmarken nära torpet för bete till hästarna.

T.v.
Sven och Helge
med fadern Frans
och kossan Juna.
Foto från 1924.

T.h.
Snörom år 1910
och nedan nästan
100 år senare!

Åbrunna
- från säteri till tegelvilla

*Platsen var bebodd under hela järnåldern.
Intressanta fynd gjordes vid förarbetet till
byggandet av motorvägen mot Nynäshamn.*

Åbrunna finns nämnt i skrift år 1327. På 1500-talet var gården en vanlig skattegård.

Karta över Åbrunna och Österhaninge prästgård från 1638.

Gunnar Hellström har beskrivit Österhaninges herrgårdar i *Haningebygden*, Nr 2, 1949. Där skriver han:

"Åbrunna var en tid på 1600-talet säteri. Ett mantal skatte Åbrunna förlänades 1644 ... till sekreteraren Chistopher Fredrik Schwalch, adlad 1645... som efter förvärvad skattemannarätt fick allodial besittningsrätt 1646... och bebyggde gården till säteri. Byggnaden torde emellertid ha varit illa uppförd, ty den var 1678 förfallen och lutande. Von Schwalch avled 1656 i Warschau, varefter säteriet innehades av änkan och barnen, men reducerades 1691.... Som familjen von Schwalch även ägde jorden, förblev Åbrunna i deras ägo såsom skattehemman."

Ägarfamiljen bodde på gården. Änkan, Christina Trotzig, dog 1697 och äldste sonen hovjunkaren Gustaf Fredrik von Schwalch tog över. Han tvingades dock, på grund av obetalda kronoskatter, gå från gården.

Den obetalda skatteskulden erlades av inspektoren vid Utö gruvor, Mathias Wefwerstedt. År 1713 fick han laga fasta på Åbrunna. Han kan ha bott på Åbrunna under sina sista år, för hans och hustruns inbördes testamente undertecknades där året innan han dog, år 1738. Han är begravnen i Österhaninge kyrka.

"Efter Mathias Wefwerstedts och hans hustrus död tillföll Åbrunna deras sondotter Eva Anna Wefwerstedt i avräkning å hennes arv. Hon och hennes man, Axel Didrik Reuterskiöld, fingo laga fasta å gården 1750... och därefter har Åbrunna åtföljt Hesslingby under hela 1700-talet." (och 1800-talet fram till 1927)...

"Då hovjunkaren Carl Gustaf Stiernheim, som ägde Hesslingby och Åbrunna, år 1755 avled, fanns enligt hans bouppteckning på Åbrunna ett boningshus, som inrymde en sal, ett förmak på vänstra handen och två kammare innanför. Byggnaden var således troligen ett envåningshus."

Man vet säkert att inga av ägarna bodde vid Åbrunna efter 1750. Enligt husförhörlängderna bodde där enkelt folk. Det var arbetskarlar, statare, en smed, en gammal soldat, torpare, alla med familjer. Några fattighjon var också inhysta där.

Verner Wering arrenderade gården från 1927. Han arrenderade redan Solberga och sambrukade nu marken till de båda gårdarna. År 1938 köpte han Åbrunna à 45 hektar.

Åbrunna år 2003. Boningshuset ligger där den gamla byggnaden låg.

På bilden av prästgården före 1877 (sid..) syns en liten stuga, längst fram t.v. Det huset flyttades någon gång omkring 1963 250 meter västerut och står nu alldeles söder om Österhaningevägen. Fastighetsbeteckningen är Åbrunna 1:4

"Prästgårdsstugan" på 1920-talet innan den flyttades till tomten på Åbrunna

År 2009 ser huset ut så här och ägs och bebos av Börje Lundmark

Uppe på själva Åbrunnakullen, där den gamla herrgården en gång låg, finns idag en modern tegelvilla som byggdes av Ulla och Bengt Wallmon. Ulla var dotter till Verner och Karin Wering. Under många år dessförinnan hade man den gamla stugan som fritidshus. Barnen, Anders, Erik och Kerstin sålde fastigheten när föräldrarna avlidit, Kerstin bodde där i några år med sin familj.

Det äldre bostadshuset som revs när den moderna villan byggdes.

Nuvarande ägare, sedan 2007, är Catarina och Magnus Ahlback. Åkermarken, som tillhörde Åbrunna, ägs sedan 1978 av Haninge kommun och brukas av Jan Klasson på Nedersta.

Jan Klasson arrenderar bl.a. Solberga och Åbrunna av Haninge kommun.